

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТА СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

У реаліях сучасної економіки, коли спостерігається обмеження фінансових ресурсів, саме суб'єкти підприємництва, які не потребують великих інвестицій, спроможні ефективно стимулювати розвиток економічної конкуренції [5].

В ринкових економічних умовах розвиток підприємництва є запорукою стабільного економічного зростання країни. Мале та середнє підприємництво (далі – МСП) забезпечує ефективне використання виробничих ресурсів, формує конкурентне середовище, стимулює ділову активність у країні, сприяє підвищенню якості продуктів і послуг.

Неможливо переоцінити соціальне значення підприємництва як фактору підвищення рівня зайнятості населення, залучення найбільш ініціативних і креативних його представників, забезпечення як власного добробуту підприємців, так і загальної суспільної користі, що зумовлює стійкість соціально-економічної системи держави [7].

Тому постійне вивчення динаміки розвитку підприємництва і досі залишається актуальним питанням, адже завдяки цьому можна прогнозувати на майбутнє основні показники діяльності, а також будувати платформу для нових реформ в цій галузі.

Питання розвитку підприємництва хвилюють багатьох вчених сучасності. Проблемам становлення та розвитку підприємництва в Україні присвячували свої роботи такі вчені, як В. В. Апопій, В. Г. Воронкова, З. С. Варналій. Діяльність суб'єктів господарювання розглядали у своїх працях науковці: О. С. Пархоменко, О. В. Ярмош, І. Г. Бритченко, Т. М. Банасько, К. М. Краус та інші. Також вчений С. І Сергійчук [9] приділяє увагу розвитку підприємництва на регіональному рівні, тобто в умовах децентралізації.

Аналіз останніх публікацій дає змогу виділити питання, що недостатньо, на нашу думку, висвітлені в наукових працях сучасних вчених. А саме, сучасна динаміка розвитку підприємництва в залежності від розмірів суб'єктів господарювання, проблеми та можливості залучення додаткових капіталів від держави та інших європейських донорів повинні бути більш детально розглянуті.

Мета роботи – проаналізувати сучасну динаміку розвитку підприємництва в Україні в залежності від розмірів суб'єктів господарювання, а також визначити проблеми, що перешкоджають темпам розвитку підприємництва в Україні, та джерела підтримки підприємництва в Україні.

Розвиток активності підприємницької діяльності в Україні відбувається в умовах політичної невизначеності та девальвації національної грошової одиниці [1].

Розвиток підприємництва є однією з найважливіших сучасних ознак ринкової економіки та основною передумовою зростання національної економіки будь-якої країни світу, незалежно від її рівня. Підприємницька діяльність є індикатором національної економіки; від того, наскільки активну діяльність ведуть підприємці малого і середнього бізнесу, залежать економічна діяльність і розвиток самої держави. Підприємства малого і середнього бізнесу є більш мобільними і гнучкими до коливань кон'юнктури як на національному, так і на світовому ринках, у порівнянні з великими підприємствами.

В цілому, найбільше питання, яке постає на сьогоднішній день перед підприємцями – це постійна зміна правил. Підприємцям стає дедалі складніше відстежувати зміни регуляторного поля (як на рівні законів, так і на рівні підзаконних актів). Крім того, підприємець не розуміє, яких змін йому варто очікувати далі, тому постійно доводиться вирішувати, що треба робити, бо якщо якась зміна відбулася сьогодні, це зовсім не означає, що вона існуватиме через рік.

Всі ці зміни регуляторного поля та нестійкий стан економіки позначилися на динаміці розвитку підприємництва в Україні. Для більш наочної ілюстрації сьогоденної ситуації з підприємництвом в Україні сформуємо комплекс аналітичних даних (табл. 1).

Таблиця 1
Кількість суб’єктів господарювання за розмірами у 2013–2018 рр., од

Вид суб’єктів підприємництва за розміром	Кількість суб’єктів господарювання					
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Суб’єкти великого підприємництва	659	497	423	383	399	446
Суб’єкти середнього підприємництва	19 210	16 618	15 510	15 113	15 254	16 476
Суб’єкти малого підприємництва (з урахуванням мікропідприємництва)	1 702 201	1 915 046	1 958 385	1 850 034	1 789 406	1 822 671
Суб’єкти мікропідприємництва	1 637 180	1 859 887	1 910 830	1 800 736	1 737 082	1 764 737

Джерело: складено за даними [10].

З даних табл. 1 видно, що за період 2013–2017 рр. в середньому спостерігається негативна динаміка зміни кількості суб’єктів великого та середнього підприємництва. Лише у 2018 р. намітилась позитивна динаміка зі збільшення

кількості суб'єктів господарювання; однак цей показник не досяг відмітки значення показника докризового періоду 2013 року (крім категорії «Суб'єкти малого підприємництва (з урахуванням мікропідприємництва)»).

Кількість суб'єктів великого та середнього підприємництва у 2018 р. нижча, порівняно з 2013 р., на 32 і 15 % відповідно. І тільки категорія «Суб'єкти малого підприємництва (з урахуванням мікропідприємництва)» у 2018 р. характеризується позитивною динамікою, оскільки показник даної категорії на 7,07 % перевищує показник базового 2013 року (1 822 671 од.).

Наступним кроком є аналіз основних показників діяльності суб'єктів підприємницької діяльності за останні роки (табл. 2).

Таблиця 2
Основні показники діяльності суб'єктів підприємництва у 2013–2018 рр.

Вид суб'єктів підприємництва за розміром	Кількість суб'єктів господарювання					
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб						
Суб'єкти великого підприємництва	2383,7	1915,1	1708,6	1586,6	1560,9	1574,3
Суб'єкти середнього підприємництва	3054,2	2766,4	2632,7	2649,9	2623,8	2784,5
Суб'єкти малого підприємництва (з урахуванням мікропідприємництва)	4291,2	4115,2	3838,7	3871,8	3956,3	4173,7
Суб'єкти мікропідприємництва	2915,1	2976,9	2878,6	2814,7	2874,8	3033,0
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), млн грн						
Суб'єкти великого підприємництва	1717391,3	1742507,9	2053189,5	2391454,3	2929516,6	3515839,5
Суб'єкти середнього підприємництва	1683344,1	1735894,2	2184376,8	2683303,5	3314956,1	3954017,4
Суб'єкти малого підприємництва (з урахуванням мікропідприємництва)	933717,7	981300,1	1318974,1	1651982,0	2067799,2	2496947,6
Суб'єкти мікропідприємництва	460657,4	486635,3	665725,8	811546,4	1052149,5	1292430,6

Джерело: складено за даними [10].

За даними табл. 2 можна зробити висновок, що у 2013–2018 рр. кількість зайнятих працівників переважно зменшувалася. Станом на 2018 р., суб'єкти великого підприємництва мають найгірше становище за цим показником

(кількість зайнятих і найманих працівників дорівнювала 1574,3 тис. осіб); суб'єкти середнього підприємництва також виявляють тенденцію до зниження (кількість зайнятих і найманих працівників становила 2784,5 тис. осіб); найкращу характеристику отримали суб'єкти малого підприємництва і мікропідприємництва (кількість зайнятих і найманих працівників дорівнювала 4173,3 та 3033,0 тис. осіб відповідно) [4].

Поряд з цим, аналіз статистичних даних дозволяє стверджувати, що протягом 2013–2018 рр. обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) у процесі діяльності суб'єктів великого, середнього та малого підприємництва (у тому числі мікропідприємництва) щороку зростає. Найбільше значення даного показника було зафіковане у 2018 р. в діяльності суб'єктів середнього підприємництва (3954017,4 млн. грн).

Розвиток малого і середнього підприємництва є пріоритетним завданням держави. В Україні базовим нормативним актом, що визначає правові й економічні засади державної політики у сфері розвитку МСП, є Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні».

Фінансова державна підтримка суб'єктів малого підприємництва на державному рівні реалізується в рамках бюджетної програми «Мікрокредитування суб'єктів малого підприємництва», обсяг фінансування якої щорічно затвержується Законом України про Державний бюджет України на відповідний рік [7].

Однією з найвагоміших перешкод на шляху розвитку малого бізнесу в Україні на сьогоднішній день є відсутність доступних фінансових ресурсів для створення нових та розширення вже діючих підприємств [6]. На сучасному етапі розвитку більшість підприємств користуються таким фінансовим інструментом, як кредитування. Отже в рамках нашого дослідження необхідно проаналізувати видачу кредитів з метою організації нових суб'єктів підприємництва та фінансування їх діяльності, а також порівняти результати з показниками інших країн.

На обсяг непогашеної заборгованості підприємств (сукупність виданих кредитів) надзвичайно негативно вплинули три роки рецесії (2013–2015 рр.), чотири роки інфляції (2014–2017 рр.), яка щорічно сягала понад 10 %, а також значні коливання курсу обміну валют. Скориговані з урахуванням інфляції дані щодо обсягу кредитування демонструють його скорочення на –17,4 % у 2017 р., що перевищує даний показник у будь-якій країні-учасниці інструменту ОЕСР – *шкали фінансування*. В цілому, 2013 рік став останнім роком, коли в Україні зростав обсяг виданих кредитів [3]. До того ж, скориговані з урахуванням інфляції дані щодо обсягу нових кредитів, виданих підприємствам, виявили

його зменшення на –20,3 % у 2017 р., порівняно зі зростанням цього показника на 1,8 % у 2016 р. [3].

На рис. 1 відображене місце України серед основних країн ОЕСР за часткою кредитів, виданих суб'єктам малого і середнього підприємництва.

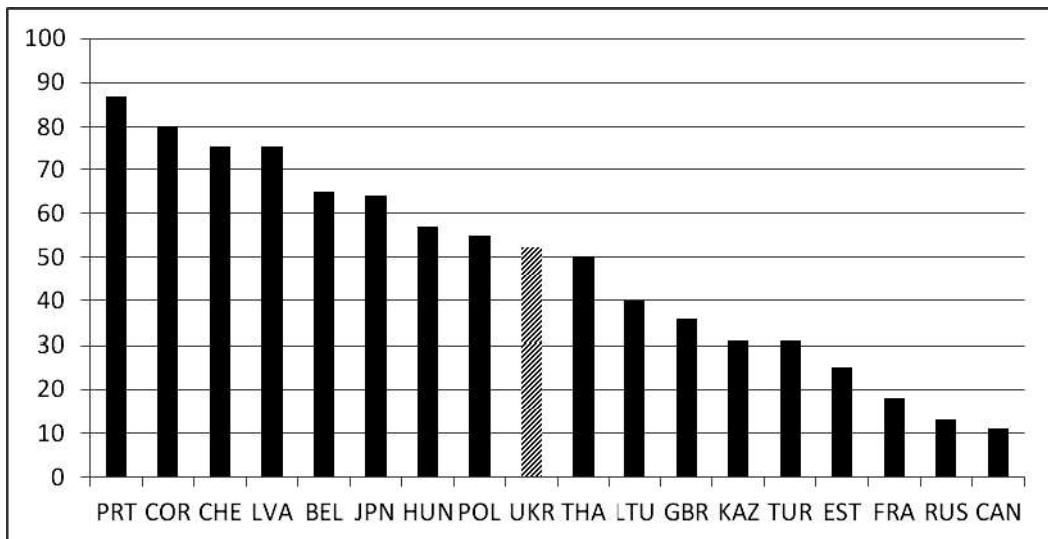

Рис. 1. Частка кредитів (%), виданих МСП, у загальному обсязі кредитів за 2017 рік
(побудовано за даними [3])

З рис. 1 можна зробити висновок, що частка кредитів МСП у загальному обсязі виданих підприємствам кредитів у 2017 р. досягла 52,4 %, що перевищує показник більшості країн-учасниць інструменту ОЕСР (тут цифра помітно вища, порівняно з іншими країнами з середнім рівнем доходів).

На рис. 2 наведено рівень процентних ставок в країнах учасницях ОЕСР у 2017 р.

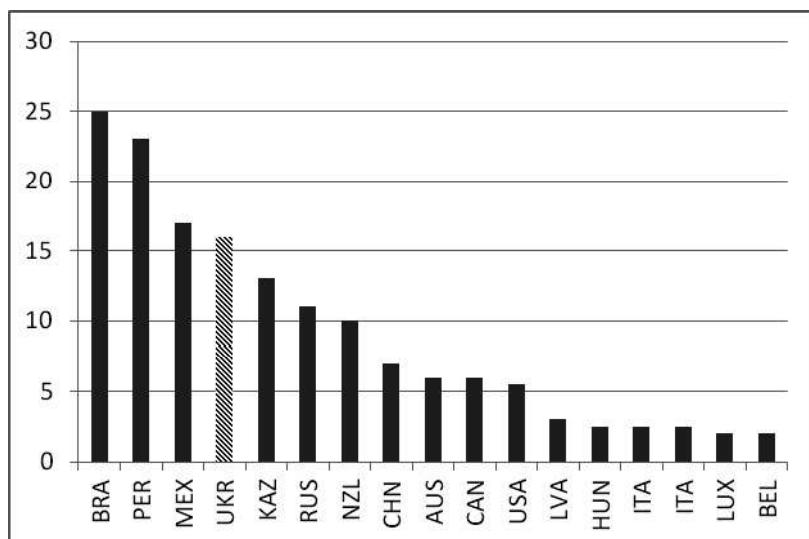

Рис. 2 Рівень процентної ставки по кредитах для МСП у 2017 р.
(побудовано за даними [3])

З рис. 2 можна зробити наступний висновок: у 2017 р. процентні ставки по кредитах МСП сягали 16,0 % (це значно більше за серединне значення *Шкали*, що становить 3,80 %); це після того, як у період 2013–2015 рр. Національний банк України підвищував облікову ставку з метою боротьби з інфляцією. В середньому, процентні ставки були вищими для деномінованих у гривні кредитів [3].

Така тенденція не могла не позначитися на темпах і динаміці розвитку підприємництва в Україні. Відповідно до стратегії сталого розвитку «Україна–2020», перед нашою державою поставлена важлива мета – впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. За вектором розвитку стратегія передбачає дерегуляцію підприємництва на основі розробки програм розвитку малого і середнього бізнесу в окремих регіонах країни і постійному їх удосконаленню [9].

В рамках виконання стратегії Кабінетом Міністрів розроблено план заходів, яким передбачено виконання завдань, направлених на розширення кредитування малого і середнього підприємництва комерційними банками, активізацію використання векселів, створення веб-порталу з метою задоволення потреб суб'єктів малого і середнього підприємництва у доступі до якісної інформації, забезпечення розвитку і популяризації культури підприємництва тощо [2].

Проаналізуємо аналітичні дані щодо реалізації стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в напрямку всебічної підтримки діяльності підприємств за кількома показниками в найбільших областях країни (табл. 3).

Таблиця 3

Деякі показники інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва за регіонами

Регіон	Кількість профінансованих бізнес-проектів		Фонди підтримки підприємництва		Інформаційно-консультативні установи	
	на 01.01.17	на 01.01.19	на 01.01.17	на 01.01.19	на 01.01.17	на 01.01.19
Дніпропетровська	1	6	1	1	18	10
Донецька	20	81	2	1	570	599
Запорізька	–	3	1	1	19	15
Львівська	27	187	5	8	9	22
Одеська	–	16	–	4	–	–
Рівненська	–	–	–	–	38	10
Харківська	–	–	7	8	279	328
Хмельницька	–	–	1	1	149	151
Черкаська	–	–	2	2	5	5
Закарпатська	–	–	6	3	103	117
м. Київ	–	7	55	57	576	658

Джерело: побудовано за матеріалами [8].

Статистичні дані табл. 3 свідчать про те, що інфраструктура підтримки малого і середнього підприємництва характеризується неоднозначними даними в розрізі регіонів. Наприклад, в Донецькій області на 01.01.2017 р. діють 570 інформаційно-консультативних установ, в порівнянні з «нульовим» показником в Одеській області. Причому, цей показник по Донецькій області має тенденцію до збільшення, бо на 01.01.2019 р. становить вже 599 установ (показник по Одеській області знову незмінний – «0»). Велика активність східних регіонів в даному випадку є результатом діяльності міських органів влади, а також розгортання діяльності міжнародних організацій з підтримки та фінансування бізнес-структур, які постраждали від конфлікту на Сході України.

Що стосується кількості профінансованих бізнес-проектів на початок 2019 року, також можна відмітити, що найбільша їх кількість спостерігається в Донецькій та Львівській областях (81 та 187 проектів відповідно). Такі показники важко порівнювати з «нульовими» показниками Рівненської, Харківської, Хмельницької, Черкаської, Закарпатської областями.

Висновки та перспективи подальших наукових розробок у цьому напрямку. За останні кілька років спостерігалась як негативна, так і позитивна динаміка розвитку підприємництва в Україні. Це пов'язано з кризовими явищами в економіці країни, нестабільною політичною ситуацією тощо. Достатньо активна діяльність держави щодо прийняття та реалізації стратегії розвитку підприємництва до 2020 року вже дала свої «плоди».

Велика кількість підприємців реагують на спроби держави підтримати ситуацію в цьому секторі, а саме: подають нові заявки й отримують додаткове фінансування як від держави, так і від іноземних організацій.

Для більш активного розвитку підприємництва за всіма регіонами країни (а не тільки на Сході), необхідно на регіональному рівні впроваджувати більш якісну інформаційну підтримку заходів для підприємців, залучати іноземні організації. Однак при цьому ініціатива повинна перейти від держави до підприємця безпосередньо.

Що стосується державної підтримки, то необхідно шукати додаткові можливості видачі кредитів підприємцям під менші відсоткові ставки, адже для більшості підприємців тягар у 16 % річних стає непереборною перешкодою на шляху організації власної справи або розширення вже існуючого бізнесу.

Список використаних джерел

1. Георгіаді Н. Г. Сучасний стан підприємницької активності в Україні / Н. Г. Георгіаді // Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання. – 2016. – № 3. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4818>

2. Дякі питання реалізації Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-realizaciyi-strategiyi-rozvitku-malogo-i-serednogo-pidpriyemnistva-v-ukrayini-na-period-do-2020-roku>
3. Збірник статистики підприємництва в Україні: 2018. – Режим доступу: <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Compendium-Entreprise-Statistics-Ukraine-2018-Ukrainian.pdf>
4. Іваницька С. Б. Стан і тенденції розвитку підприємництва в Україні в сучасних умовах / С. Б. Іваницька, Ю. С. Ушакова // Економіка та управління підприємствами. – 2019. – № 27. – С. 153-161. – Режим доступу: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/27_2019_ukr/26.pdf
5. Крисак А. О. Актуальні проблеми розвитку малих підприємств в Україні та перспективні напрями їх вирішення / А. О. Крисак, Л. Й. Мусятовська // Інвестиції: практика та досвід. – 2019. – № 14. – С. 21–26. – Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/14_2019/6.pdf
6. Крисак А. О. Актуальні проблеми розвитку малих підприємств в Україні та перспективні напрями їх вирішення / А. О. Крисак, Л. Й. Мусятовська // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 1. – С. 51–53. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2012_1_14
7. Пархоменко О. С. Перспективи та інструменти розвитку малого та середнього підприємництва в Україні / О. С. Пархоменко, О. В. Ярмош // Бізнес Інформ. – 2017. – № 9. – С. 101–105. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2017_9_18
8. Розвиток малого і середнього підприємництва <https://www.me.gov.ua/Tags/DocumentsByTag?lang=uk-UA&id=295cacd3-0b67-4ec8-88c1-c998a482f50d&tag=RozvitokMalogoISerednogoPidprimnitstva>
9. Сергійчук С. І. Стан і напрями регіональної політики розвитку підприємницької діяльності в умовах децентралізації / С. І. Сергійчук, К. І. Ковальова // Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання. – 2018. – № 11. – Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/11_2018/60.pdf
10. Статистичний збірник «Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/12/zb_dsp_2018.pdf